

Investigating the Reflection of Indian and Iranian Culture in the Decoration of Indian and Baloch Women's Clothing (Case Study: Indian Embroidery and Banarasidoozi of Baloch)

Marziyeh Ghasemi¹ | Fatemeh Saedi²

1. Assistant Professor of Art Research Department, University of Sistan and Baluchestan, Iran, Zahedan.
2. Corresponding Author: Master of Art Research, University of Sistan and Baluchestan, Iran, Zahedan. E-mail: ss.fatemeh66@gmail.com

Article history: Received 12 May 2023; Received in revised form 26 September 2023; Accepted 30 September 2023 Published 30 March 2025

Abstract

Iran and India have a rich history and culture in terms of traditional sewing, these two lands had connections in different historical periods and this has caused the influence of these two lands in different arts, including embroidery. Identification of Zardoozi of India and Banarasidoozi of Balochistan, classification of motifs, how to combine designs, introduction of various sewing techniques and cultural influence of these two lands in the field of clothing decoration are among the goals of this research, which is based on a descriptive-analytical method and with a historical and comparative approach looking for answers to: what techniques have been used to decorate Indian decorated clothes and Banarasidoozi of Balochistan? What is the composition of motifs in these embroidery? What are the commonalities and differences between the decorative motifs worked on these clothes? Information has been collected in library and field. The statistical community includes 8 samples of Baloch and Indian women's dresses with embroidery from Lucknow, Delhi, Varanasi, Gujarat, Chabahar and Karachi. The results show that; There are high commonalities in terms of motifs, sewing techniques, creating and executing motifs, as well as raw materials for decorating women's clothe. Patterns in India in most cases have social, historical, religious and mythological philosophy and meaning, while in Balochistan's clothing, the decorations have only a beauty aspect and do not carry a special meaning. Geometric and plant motifs are the most used in Balochistan, while in India, animal and human motifs are also common.

Keywords: Indian women's clothing, Balochi Banarasidoozi clothing, gold embroidery, stone embroidery, Iran, India.

1. Introduction

India and Iran have a rich civilization in the field of traditional oriental textiles and have had close relations with each other during different historical periods, which has caused the cultural influence of these two countries in various arts and traditional sewing. After the creation of the country of Pakistan, the common borders between these two countries disappeared, but due to the connections between Pakistan's Baluchistan and the land of India and Iran's Balochistan, this influence can still be seen in the Banarasi clothing of Baloch women of Iran and Pakistan. It is also important that some motifs and sewing techniques reached India in previous centuries with the migration of Mongols from Iran. Today, the women's clothes of India and the Baloch people have a special place in terms of the variety of patterns and sewing techniques, and embroidery is one of the oldest forms of handicrafts of these

two regions, which are popular and produced in almost every corner of Balochistan and the Indian subcontinent.

The use of traditional embroidery and raw materials of jewelry embroidery to enhance women's clothes has been common in many cultures of the world since ancient times, especially in Iran and India. The connections between Iran and India in different historical periods have caused cultural influence in the art of these two countries. The questions we face in this research are: What techniques are used to decorate the clothes of India and Balochistan's Varanasi? What is the composition of motifs in these embroidery? What are the commonalities and differences between the decorative motifs worked on these clothes?

Identification of gold embroidery of India and Banarasi embroidery of Baluchistan, classification of motifs, how to combine designs, introduction of various sewing techniques and cultural influence of these two lands in the field of clothing decoration are among the goals of this research. The necessity of doing the research is that, unlike the traditional Balochi embroidery of Baluchistan, no research has been done to introduce the Varanasi embroidery of this region, as well as its commonalities and differences with the Indian embroidery, which in different historical periods has its roots in the influence of the two cultures of Iran and India on each other.

1.1. Detailed Research Methodology

The research method is descriptive-analytical with a comparative approach. The study area of the present research is Lucknow, Delhi, Varanasi and Gujrat embroidery from India and Banarasi embroidery from Makoran region and southern Balochistan. The statistical population includes 4 samples of Varanasi dresses common among Baloch women, which were selected non-randomly from one of the largest centers of distribution of this clothing in Saravan, and 4 samples of Indian dresses decorated with embroidery, which were selected purposefully from the Victoria and Albert Museum in London. The selection criterion of the raw materials used are the types of motifs and the way of carving. In this research, first by referring to reliable library documents and sources, the relationship between India and Iran in the field of culture and art was discussed, and then the selected works were qualitatively analyzed from the point of view of motifs, sewing techniques, and materials used. The comparison of the findings of the influence of Indian and Iranian culture on the decoration of Indian and Baloch women's clothing is presented in the form of a diagram.

2. Discussion

Iran and India were one land 1500 years before Christ and had common culture, language and goddesses, and the political border between Iran and India was determined from 500 years before Christ (Faridni, 1356: 60 and 61). Before Islam, the borders of Iran reached the Sind (Mehrafrin and Heydari, 1394: 112). The geographical location of the Iranian Plateau and Baluchistan, which is located in its southeast, has always been a source of influence and cultural influence from the past until now due to the role of communication between the East and the West (Sarmi Nayini, 2013: 74). On the other hand, the existence of common taste and cultural characteristics leads to artistic commonality between two nations (Zakrgo, 1372: 131).

3. Conclusion

Investigations showed that Varanasi embroideries of Balochistan do not have a strong background and it seems that gold embroidery and stone embroidery decorations have entered the world of Balochi clothing by adapting Indian women's clothing through Balochistan's connections with India. In response to the research questions, it can be said that the three techniques of chain embroidery, satin embroidery, and stem embroidery are respectively the most used in decorating Indian clothes and Balochistan Banarasi embroidery, which are performed both manually and by machine in both regions. In machine samples, the initial design of the motifs is first transferred to the fabric by means of paint, and then machine embroidery is applied. Stem embroidery is generally only used in hand-embroidered designs. In the discussion of pattern composition, geometrical rules such as symmetry and repetition were seen in most of the samples. Border patterns in Banarasi Balochi were always present in the margins of different pieces of clothes and shawls, while in India it is not mandatory to implement such a rule and in many Indian clothes only We are facing central motifs or abstract flowers. The discussion of balance and geometric networks is observed in some examples in both regions. Geometric and vegetable motifs are used in the embroidery of both regions, but in

Baluchistan, animal and human motifs are not used due to the Islamic beliefs of the people. Geometric grids, circles, squares, rhombuses, triangles, semicircles and zigzags are common geometric patterns in both regions. Circle patterns are used in Indian embroidery patterns because of the importance of mandalas (symbolic and cosmological circles in Hinduism and Buddhism). It is higher. Bote jogheh, bush, all kinds of leaves and small and large flowers are used abundantly in the embroidery of both regions. Motifs such as the tree of life and lotus in India have a mythological meaning and are highly used in decorating clothes and home accessories. In India, the motifs are close to their real state, but in Iran's Baluchistan, along with real flowers and bushes, abstract motifs that represent plant motifs in the form of broken geometry are also used. Historical investigations and the existence of artistic and cultural connections between Iran and India in the field of textiles and other arts indicate that during the Sassanid era and after that, both countries were influenced by each other in terms of fabric motifs and textures, and these cultural transfers in the Gurkan period with the establishment of the Mughal dynasty reached its peak and embroidery had a brilliant time in the land of India during this period of history. Today, due to the connection between Pakistan's Balochistan and India, Baloch women's clothes have gone beyond their traditional techniques and color motifs, and in Balochi villages we see gold embroidery and jewel embroidery, which are used in India to decorate clothes and other textile items.

4. References

- Arora, R., Mathur, R., Gupta, V. (2014). Chamba Embroidery: Stitch Analysis of Traditional Technique, J. Family, **Community and Consumer Sci.**, 2(7), 1-11.
- Daniélou, A. (1972). Traditional arts and their place in Indian culture, **Culture and life**, 8: 145-167.
- Devi, S., Sushila, S., Arya, N., & Talekar, S. C. (2022). Sustaining the traditional 'Kasuti embroidery' by digital embroidery software. **Curr J Appl Sci Technol**, 41(26), 40-5.
- Faridni, S. (1977). Considerations in Indo-Iranian culture, **Vahid**, 216, 60-65.
- Forooghi, M. (2016). Comparative study of sanctuary designs in the traditional textiles of Iran and India, **Subcontinent Researches**, 7(25): 69-92.
- Gupta, A.H., Mehta, S. (2016). **The Effect of Colonization and Globalization in the shaping of Phulkari: A case study of the Textiles of Punjab, India**, Textile Society of America Symposium Proceedings. 990.
- Khademi, S. (2014). The survival secret of Indian women clothing, **Journal of Art and Civilization of the Orient (JACO)**, 1(2): 34-39.
- Mahmoudzahi, M. (2013). **Art of Baluchistan**, Mashhad: Rahian Sabz Publishing.
- Mehrafari, R., Heydari, M. (2016), Religious and cultural relationships between Persians in India and Iranian Zoroastrians, **Subcontinent Researches**, 7(25), 109-120.
- Mohsini, M. (2010). **Becoming an 'Asli Karigar': The Production of Authenticity Among Old Delhi's Muslim Artisans**, Thesis of Doctor of Philosophy at the University of London, Department of Anthropology and Sociology, School of Oriental and African Studies, University of London.
- Morris, M. (1893). **Decorative Needlework**, Kessinger Publishing, LLC, Whitefish, Montana, United States.
- Mousavian Hijazi, M., Namjoo, A. (2016). A Survey on Effective Factors in Designing Indian Ikat, **Subcontinent Researches**, 24, 141-160.
- Mousavinejad, S.F. (2016). **Analytical and comparative study of the dress form of women in the Persian Gulf region of Iran and India with an emphasis on motifs**, master's thesis, University of Science and Art. ege of Art and Design
- Nourizadeh, S., Talebpour, F. (2016). A comparative study of traditional motifs of Hormozgan Embroidery of women clothing and India. **Subcontinent Researches**, 7(24), 161-175.
- Osella, C., Osella, F. (2015). Muslim Style in South India, **Fashion Theory**, 11, 233-252.
- Palit, S., Debnath, D. (2018). The depiction of socio-cultural change through transformation in motifs: A case study of the Kantha Embroidery of Bengal, **Universal Review**, 7(X), 631-643.
- Patke, P. (2015). Fashionable Adaptation and Commercial Consumption of Indian Gold Embroidery and the Implicated Imperial Politics (c.1850-1910), **Textile: The Journal of Cloth and Culture**, 13(2), 134-151.

- Poray, D. (2019). **The Fading Art of Indian Embroidery and Its Impact on Luxury Fashion**, A Research Submitted to the Faculty of the Luxury and Fashion Management Department in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in Luxury and Fashion Management At, Savannah College of Art and Design.
- Presley, A.B., Upchurch Campassi, W. (2013). **Measuring Clothing Color and Design Symbolism Preferences and Purchase Intentions of Asian Indian Females at Different Levels of Acculturation**, ISRN Textiles, Volume 2013.
- Rezaei, Z. (2016). **Investigating the pattern of clothing in the three kingdoms of Gorkhani, Ottoman and Safavid**, a case study: distinguished paintings of the 10th century of Hijri, master's thesis, Neishabur University.
- Saremi, D. (2014). A comparative study of Baluchistan mosques architecture and decorations and those of India during Timurids period, **Subcontinent Researches**, 18: 71-88.
- Talebpour, F. (2011). A comparative study of Gurkani Indian textile motifs with Safavid fabrics, **Negareh**, 17, 15-29.
- Tarlo, E. (1996). **Clothing Matters: Dress and Identity in India**. Chicago, United States: The University of Chicago Press.
- Zekrgou, A.H. (2012). Traces of Iranian art in Indian culture, **Culture Letter**, 10-11: 130-137.

Cite this article: Ghasemi, M., Saedi, F. (2025). Investigating the Reflection of Indian and Iranian Culture in the Decoration of Indian and Baloch Women's Clothing (Case Study: Indian Embroidery and Banarasidoozi of Baloch), *Journal of Subcontinent Researches*, 17(48), 213-230. DOI: [10.22111/jsr.2023.45613.2353](https://doi.org/10.22111/jsr.2023.45613.2353)

بررسی بازتاب فرهنگ هند و ایران در تزئینات لباس بانوان هند و بلوچ (مطالعه موردی: رودوزی‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچ)

مرضیه قاسمی^۱ | فاطمه ساعدی^۲

۱. استادیار گروه پژوهش هنر، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

۲. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. ایمیل: ss.fatemeh66@gmail.com

چکیده

ایران و هند دارای تاریخ و فرهنگی غنی در زمینه دوخت‌های سنتی هستند. این دو سرزمین در ادوار مختلف تاریخی با هم ارتباطاتی داشته و این موضوع باعث تأثیرپذیری آن‌ها از هم در هنرهای مختلف از جمله گلدوزی شده است. شناسایی زری‌دوزی‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان، دسته‌بندی نقوش، نحوه ترکیب‌بندی طرح‌ها، معرفی انواع تکنیک‌های دوخت و تأثیرپذیری فرهنگی این دو سرزمین در زمینه تزئینات پوشاک، از اهداف این پژوهش هستند. پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد تاریخی و تطبیقی در پی پاسخ به این پرسش‌هاست که برای تزئین لباس‌های تزئین‌شده هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان از چه تکنیک‌هایی استفاده شده است؟ ترکیب‌بندی نقوش در این رودوزی‌ها به چه صورت است؟ بین نقوش تزئینی کارشده روی این لباس‌ها چه اشتراکات و افتراقاتی موجود است؟ همچنین اطلاعات پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۸ نمونه از لباس‌های بانوان بلوچ و هند با رودوزی‌های لاکنو، دهلی، بنارس، گجرات هند، چابهار و کراچی بلوچستان است. نتایج نشانگر آن است که در این دو سرزمین، اشتراکات بسیاری در نقوش، تکنیک‌های دوخت، نحوه نقش‌پردازی و اجرای نقوش و همچنین مواد اولیه برای تزئین لباس بانوان وجود دارد. نقوش در هند در اکثر موارد دارای فلسفه و مفهوم اجتماعی، تاریخی، اعتقادی و اسطوره‌ای است؛ در حالی که در پوشاک بلوچستان، تزئینات فقط جنبه زیبایی داشته و مفهوم خاصی را حمل نمی‌کنند. نقوش هندسی و گیاهی، بالاترین کاربرد را در بلوچستان داشته؛ اما در هند علاوه بر آن، نقوش حیوانی و انسانی هم رایج است.

واژه‌های کلیدی: لباس زنان هندی، لباس بنارسی بلوچی، رودوزی، ایران، هند

۱- مقدمه

دو سرزمین هند و ایران دارای تمدنی غنی در زمینه منسوجات سنتی شرقی هستند و در طی ادوار مختلف تاریخی، روابط تنگاتنگی با هم داشته‌اند که باعث تأثیرپذیری فرهنگی این دو کشور از یکدیگر، در هنرهای مختلف و دوخت‌های سنتی شده است. در بعد از به میان آمدن کشور پاکستان، مرزهای مشترک بین این دو سرزمین از بین رفت؛ اما به دلیل ارتباطاتی که بین بلوچستان پاکستان با سرزمین هند و بلوچستان ایران وجود دارد، همچنان می‌توان این تأثیرپذیری را در پوشاک بنارسی بانوان

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۷، شماره ۴۸، ۱۴۰۴، صص ۲۱۳-۲۳۰.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۲ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۱۰

استاد: قاسمی، مرضیه، ساعدی، فاطمه. (۱۴۰۴). بررسی بازتاب فرهنگ هند و ایران در تزئینات لباس بانوان هند و بلوچ (مطالعه موردی: رودوزی‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچ). مطالعات شبه‌قاره، ۱۷(۴۸)، ۲۱۳-۲۳۰.

DOI: [10.22111/jsr.2023.45613.2353](https://doi.org/10.22111/jsr.2023.45613.2353)

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© قاسمی، مرضیه، ساعدی، فاطمه.

بلوچ ایران و پاکستان دید. همچنین برخی از نقوش و تکنیک‌های دوخت، در قرن‌های قبل، با مهاجرت مغولان از سرزمین ایران، به هند رسیده است. امروزه لباس بانوان کشور هند و مردم بلوچ به‌لحاظ تنوع نقوش و تکنیک دوخت دارای جایگاه خاصی بوده و گلدوزی یکی از قدیمی‌ترین شکل‌های صنایع دستی این دو منطقه است که تقریباً در هر گوشه از بلوچستان و شبه‌قاره هند، طرف‌دار داشته و تولید می‌شود.

هند یک کشور سکولار با فرهنگ‌ها و سنت‌های مختلف است. این کشور دارای میراث غنی در زمینه منسوجات سنتی است. دنیای مد گلدوزی - هنری که به‌طور سنتی انجام می‌شود - نقش مهمی در ایجاد طرح‌های جدید داشته و این هنر به‌عنوان یکی از محبوب‌ترین تزئینات برای پوشاک و همچنین اثاثیه منزل کاربرد دارد (Devi et al., 2022: 41). در گذشته در هند، اعتقادی نسبت به نظام هستی وجود داشت مبنی بر اینکه وظیفه هنر، درک و ضبط نظام هستی و آشکار ساختن اصول آن است. این باور، اساس و بنیان همه هنرها در هند باستان به شمار می‌آید؛ بنابراین هنر، وسیله‌ای برای تعلیمات عمومی در هند تلقی می‌شد (دنیلو، ۱۳۵۱: ۱۴۷) و این نکته در رودوزی‌های با مفهوم تاریخی و اجتماعی این سرزمین دیده می‌شود. پژوهش حاضر قصد دارد به شناسایی زری‌دوزی‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان، دسته‌بندی نقوش، نحوه ترکیب‌بندی طرح‌ها، معرفی انواع تکنیک‌های دوخت و تأثیرپذیری فرهنگی این دو سرزمین در زمینه تزئینات پوشاک بپردازد.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

استفاده از رودوزی‌های سنتی و مواد اولیه جواهردوزی برای جلوه‌بخشیدن به لباس بانوان، از دیرباز در بسیاری از فرهنگ‌های دنیا به‌ویژه در ایران و هند رایج بوده است. با توجه به وجود ارتباطات بین ایران و هند در دوره‌های مختلف تاریخی و تأثیر گرفتن فرهنگ و هنر این دو کشور از یکدیگر، پرسش‌های متعددی پدید می‌آید که در این پژوهش به برخی از آن‌ها پرداخته‌ایم؛ از جمله اینکه برای تزئین لباس‌های تزئین‌شده هند و بنارسی بلوچستان از چه تکنیک‌هایی استفاده شده است؟ ترکیب‌بندی نقوش در این رودوزی‌ها به چه صورت است؟ بین نقوش تزئینی کارشده روی اینگونه لباس‌ها چه وجوه اشتراک و افتراقی وجود دارد؟

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

اهداف پژوهش پیش‌رو عبارت‌اند از: شناسایی زری‌دوزی‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان، دسته‌بندی نقوش، نحوه ترکیب‌بندی طرح‌ها، معرفی انواع تکنیک‌های دوخت و تأثیرپذیری فرهنگی هند و ایران از یکدیگر در زمینه تزئینات پوشاک. ضرورت انجام پژوهش در این است که برعکس بلوچی‌دوزی‌های سنتی بلوچستان، تاکنون هیچ پژوهشی به معرفی بنارسی‌دوزی‌های این منطقه و همچنین اشتراکات و افتراقات آن با رودوزی‌های هند - که در ادوار مختلف تاریخی، ریشه در تأثیرپذیری دو فرهنگ ایران و هند از همدیگر داشته - نپرداخته است.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

روش پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی با رویکرد تطبیقی است. حوزه مطالعاتی پژوهش، رودوزی‌های لاکنو، دهلی، بنارس و گجرات از هند و بنارسی‌دوزی‌های منطقه مکران و جنوب بلوچستان است. جامعه آماری شامل ۸ نمونه لباس است که ۴ نمونه آن از لباس‌های بنارسی رایج در بین بانوان بلوچ است. این لباس‌ها از یکی از بزرگ‌ترین مراکز عرضه این پوشاک در سراوان و به‌صورت غیرتصادفی انتخاب شده‌اند. ۴ نمونه دیگر شامل لباس‌های هندی مزین به رودوزی است. این لباس‌ها از موزه ویکتوریا و آلبرت لندن، به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. معیار انتخاب، مواد اولیه به‌کاررفته، انواع نقوش و نیز چگونگی نقش‌پردازی بوده است. در این پژوهش ابتدا با مراجعه به اسناد و منابع معتبر کتابخانه‌ای، به ارتباط بین هند و ایران در زمینه فرهنگ و هنر پرداخته‌ایم و سپس آثار منتخب به‌لحاظ کیفی، از منظر نقوش و تکنیک دوخت و مواد به‌کاررفته مورد

تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. همچنین با مقایسه یافته‌ها، تأثیر فرهنگ هند و ایران در تزئینات لباس بانوان هند و بلوچ، در قالب نمودار ارائه شده است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

در رابطه با پوشاک بانوان و همچنین ارتباط فرهنگ و هنر ایران و هند، پژوهش‌های مختلفی در قالب کتاب، مقاله و پایان‌نامه انجام شده است؛ برای نمونه دیشا پری در پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه هنر و طراحی ساوانا در سال ۲۰۱۹ با عنوان «The Fading Art of Indian Embroidery and Its Impact on Luxury Fashion»، گلدوزی را یکی از ابزارها برای افزایش زیبایی پارچه‌ها دانسته و با مطالعه این هنر در سرزمین هند، به تأثیر آن بر صنعت مد هند تمرکز داشته است. او همچنین با بررسی علت افول این صنعت، در پی آن بوده که این هنر را حفظ و احیا کرده و هنرمندان را برای ادامه این هنرهای سنتی ترغیب کند.

گوپتا و مهتا در سال ۲۰۱۶ در مقاله‌ای با عنوان «The Effect of Colonization and Globalization in the Shaping of Phulkari: A Case Study of the Textiles of Punjab, India»، منسوجات مناطق پنجاب و هند را از منظر تأثیرپذیری از استعمار، بررسی کرده‌اند.

پالاولی پاتکه در مقاله «Fashionable Adaptation and Commercial Consumption of Indian Gold Embroidery and the Implicated Imperial Politics (c.1850–1910)» (مجله پارچه و فرهنگ، ۲۰۱۵)، ضمن بررسی هنر زردوزی و جایگاه آن در تجارت هند، به انطباق این هنر در صنعت مد اروپایی و سیاست‌های امپریالیستی مرتبط پرداخته است.

زهرا رضایی در پایان‌نامه «بررسی الگوی پوشاک در سه پادشاهی گورکانی، عثمانی و صفوی، مطالعه موردی: نگاره‌های ممتاز قرن دهم هجری» (دانشگاه نیشابور، ۱۳۹۶)، با مطالعه نگاره‌های منتخب از سه نسخه خطی شاهنامه تهماسبی، اکبرنامه گورکانی و سلیمان‌نامه عثمانی، به بررسی تعاملات فرهنگی در حوزه پوشاک در دوره‌های این سه پادشاهی پرداخته است. سیده فاطمه موسوی‌نژاد در پایان‌نامه کارشناسی ارشد از دانشگاه علم و هنر اردکان، در سال ۱۳۹۶، با عنوان «مطالعه تحلیلی و تطبیقی فرم لباس زنان حوزه خلیج فارس ایران و هند با تأکید بر نقش مایه‌ها»، به بررسی انواع فرم، قطعات رودوزی، تزئینات و نقش مایه‌های لباس بانوان حوزه خلیج فارس و هند پرداخته است.

سمیه نوری‌نژاد و فریده طالب‌پور در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی نقوش رودوزی‌های پوشاک زنان هرمزگان و هند» (مطالعات شبه‌قاره، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۴)، به معرفی انواع رودوزی‌های و نقوش مشترک در رودوزی‌های هند و استان هرمزگان پرداخته و در نهایت استنتاج کرده‌اند که نقوش هندسی، گیاهی و حیوانی، بیشترین کاربرد را در تزئین البسه بانوان هند و هرمزگان دارند.

مائده السادات موسویان حجازی و عباس نامجو در پژوهش «بررسی عوامل تأثیرگذار در طراحی ایکات هند» (مطالعات شبه‌قاره، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۴)، برای شناخت پارچه‌ها و حفظ تکنیک‌ها به بررسی و نظام‌دهی انواع ایکات هندی و نقوش و تزئینات آن‌ها و کاربرد و تأثیرگذاری مناطق تولید ایکات، به جزئیات این پارچه پرداخته‌اند.

فریده طالب‌پور در سال ۱۳۹۰ در مقاله «بررسی تطبیقی نقوش منسوجات هندی گورکانی با پارچه‌های صفوی» که در نشریه نگره چاپ شده است نیز نقش مایه‌هایی را که در پارچه‌های هند و ایران در دوران صفویه و گورکانی استفاده می‌شده، مورد بررسی تطبیقی قرار داده است.

به‌هرحال، پژوهشی که به رودوزی‌های رایج در هند و تأثیر آن بر لباس بانوان بلوچ پرداخته باشد، یافت نشد.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- فرهنگ و هنر در ایران و هند

ایران و هند، هزاروپانصد سال قبل از میلاد مسیح، یک سرزمین بوده‌اند و فرهنگ، زبان و الهه‌های مشترکی داشته‌اند. از پانصد سال قبل از میلاد، بین ایران و هند مرز سیاسی تعیین شد (فریدنی، ۱۳۵۶: ۶۰ و ۶۱). قبل از اسلام، مرزهای ایران به سند می‌رسید (مهرآفرین و حیدری، ۱۳۹۴: ۱۱۲). موقعیت جغرافیایی فلات ایران و همچنین بلوچستان که در جنوب شرقی آن واقع شده است، به دلیل نقش ارتباطی‌ای که بین شرق و غرب داشته، همواره باعث تأثیرپذیری و تأثیرگذاری فرهنگی از گذشته تا کنون بوده است (صارمی نایینی، ۱۳۹۳: ۷۴). از طرفی وجود خصلت‌های مشترک ذوقی و فرهنگی، موجب اشتراکات هنری میان دو ملت می‌شود (ذکرگو، ۱۳۷۲: ۱۳۱).

در رابطه با مراحل فرهنگ‌پذیری، پنالوزا^۱ بیان می‌دارد که در مرحله اول، مهاجر، مجذوب فرهنگ جدید می‌شود. مرحله دوم با نگرش خصمانه نسبت به فرهنگ جدید مشخص می‌شود. در مرحله سوم، فرد برخی از مهارت‌ها و دانش فرهنگی فرهنگ میزبان را کسب می‌کند. در مرحله چهارم، تعدیل فرهنگی رخ داده و فرد در فرهنگ جدید ادغام می‌شود (Presley & Upchurch Campassi, 2013: 2). در دوران ساسانی، بافندگان هندی برای کار در کارگاه‌های درباری ایران، به کار دعوت شده و بافندگان ایرانی از جاده ابریشم به آسیای میانه، چین و هند رفتند تا با فنون بافندگی بومی آن‌ها آشنا شوند (فروغی‌نیا، ۱۳۹۴: ۷۰). از طرفی امپراتوران مغول در هند که از نوادگان چنگیزخان مغول بودند، در حین غارت و گذر، از فرهنگ و هنر ایران تأثیر گرفته و با تأسیس سلسله مغولی بآبروی^۲ در هند، فرهنگ و هنر ایرانی را با خود به ارمغان بردند (ذکرگو، ۱۳۷۲: ۱۳۳).

پوشاک علاوه بر اینکه وسیله‌ای برای حفاظت است، بیانگر هویت، شخصیت، طبقه اجتماعی و قدرت افراد (خادمی، ۱۳۹۲: ۳۵) و آشکارکننده قومیت و محیط افراد نیز است (Presley & Upchurch Campassi, 2013: 2). پوشیدن لباس نامتعارف توسط زنان در هند، همانند ایران، یک امر جسورانه تلقی می‌شود. در فرهنگی که عفت زنانه هنوز بسیار ارزشمند است، زنان جوانی که رو به لباس‌های ناپوشیده می‌آورند، هم ریسک قابل توجهی کرده و هم ارزش خود را آسیب‌پذیر می‌کنند (Tarlo, 1996: 199). در هند علاوه بر زنانی که ساری می‌پوشند، زنان مسلمان نیز به هنر گلدوزی علاقه داشته و در کلاس‌های خیاطی و گلدوزی شرکت می‌کنند. مغازه‌داران هند ادعا می‌کنند که زنان مسلمان تمایلی به صرف هزینه‌های زیادی برای کیفیت پارچه ندارند، گرچه ترجیح می‌دهند بر تزئیناتی همچون گلدوزی‌های دستی و ماشینی، منجوق‌کاری و سایر اشکال تزئینی تأکید کنند (Osella & Osella, 2015: 245). در بلوچستان نیز از گذشته تفاوت بین نوع طرح‌ها، نقوش و پارچه مورد استفاده، با توجه به سن افراد و سطح اقتصاد خانواده‌ها متفاوت بود. گاه تمام یک پارچه گلدوزی می‌شد و گاهی علاوه بر سوزن‌دوزی پارچه، برای تزئینات بیشتر، از پولک، مهره و مروارید استفاده می‌شد (محمودزهی، ۱۳۹۳: ۴۸).

۳- رودوزی سنتی در هند و بلوچستان

گلدوزی، قدیمی‌ترین مهارت انسان برای تزئین و افزایش ارزش زیبایی‌شناختی اشیای اطراف خود بوده است. این هنر دوره‌ها و ریشه‌های بسیاری را طی کرده و هر منطقه‌ای با داشتن سبک و تکنیک خاص خود، آن را به شیوه‌های مختص خود شکوفا و غنی کرده است (Poray, 2019: 1). از بین رودوزی‌های سنتی در تزئین لباس‌های هندی و بنارسی بلوچ (بنارسی‌دوزی بلوچ)، زری‌دوزی بیشتر رواج دارد. در این تکنیک، از نخ‌های فلزی برای گلدوزی طرح‌های اغلب پیچیده روی طیف وسیعی

۱. لیزا پنالوزا (Lisa Peñalosa)، استاد بازاریابی، دانشکده بازرگانی KEDGE، بوردو، فرانسه.

۲. همان امپراتوری گورکانی هند است که توسط بابر تأسیس شد.

از منسوجات استفاده می‌کنند (Mohsini, 2010: 20). واژه زردوزی از دو واژه فارسی «زر» به معنی طلا و «دوزی» به معنای گلدوزی ساخته شده است (Poray, 2019: 14).

دهلی مهم‌ترین مرکز زردوزی است؛ اما این هنر در دیگر مراکز مسلمان‌نشین هند نیز انجام می‌شود (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۳۲). این هنر از قرن چهاردهم به بعد با مهاجرت مغولان به هند رونق گرفت و استفاده آن ابتدا محدود به خانواده‌های سلطنتی می‌شد (Patke, 2015: 137)؛ اما از قرن نوزدهم، مخمل‌های زردوزی در لاکنو (Lucknow)، گلبرگ (Gulbargh)، اونگ‌آباد (Aurangabad) و حیدرآباد در دکن و همچنین در مرشدآباد (Murshidabad) تولید می‌شد و مراکز عمده تولید این هنر در شمال هند در آگرا، لاکنو و بنارس متمرکز بود (Ibid: 138).

۳-۱- مواد اولیه تزئینات پارچه

در دوخت لباس‌های بنارسی و رودوزی‌های هند، همان‌طور که در جدول ۱ آمده، بیشتر از نخ گلابتون، ابریشم و نقده استفاده می‌شود. موسوی‌نژاد در این باره آورده است که «گلابتون، نخ ابریشمینی است که دور آن با رشته ظریفی از طلا پوشیده شده است؛ اما نقده رشته‌های پهن نقره‌ای هستند که فقط جهت رودوزی بر روی پارچه کاربرد دارند» (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۲۶). همچنین برای تزئین درون و اطراف نقوش، از انواع سنگ، مهره، آینه، پولک و قیطان که در جدول ۲ دسته‌بندی شده است، استفاده می‌شود.

جدول ۱- دسته‌بندی انواع نخ مورد استفاده در لباس‌های بنارسی و رودوزی‌های هند، مأخذ: نگارندگان

گلابتون	نقده	ابریشم
		

در سال ۱۸۵۰ میلادی، انواع مهره توسط تجار از آفریقا وارد هند شد و توسط گلدوزان ماهر طایفه هندی کاتی (Kathi)، کار با مهره در قالب نقوش انسان، شیطان، پرندگان و حیواناتی چون شیر و شتر و نیز گل و گیاهان آغاز شد (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۳۳).

جدول ۲- سنگ، مهره و سایر مواد تزئینی، مأخذ: نگارندگان

سرمه	مروارید	منجوق	ملیله	سنگ	آینه	پولک	قیطان
							

۳-۲- تکنیک‌های دوخت

تکنیک زنجیردوزی: تکنیک زنجیردوزی به دلیل تقلید و تکرار حلقه‌های یک زنجیر ساده، به این نام معروف است. در این تکنیک، هر حلقه کوچک از ادامه آخرین حلقه دوخته می‌شود (Morris, 1893: 13). به احتمال بالا این تکنیک از ایران به

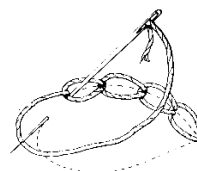
هند منتقل شده است؛ چون در زمان اکبر مغول به این سرزمین رسیده و به کمک قلاب آری (Aari) انجام می‌شد. آری، سوزنی است که در یک سر خود قلاب نوک تیز دارد و برای پُرکردن گلدوزی با تکنیک زنجیره‌ای و تزئینات سرمه و مهره استفاده می‌شود. این سوزن در مقایسه با سوزن معمولی، سرعت کار بیشتری فراهم می‌کند؛ زیرا در کار با این سوزن، نخ به‌طور مستقیم از قرقه گرفته شده و نیازی به بریدن نخ جدید یا گره‌زدن نیست (Poray, 2019: 13). نقوش گل‌ها در تکنیک زنجیردوزی، از مینیاتورهای مغولی گرفته شده و نقوش حیوانی و انسانی نیز در آن جایگاه خاصی داشته است (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۲۶).

تصویر ۳- نمونه زنجیردوزی در هند،
مأخذ: نگارندگان

تصویر ۲- نمونه زنجیردوزی در
بلوچستان، مأخذ: نگارندگان

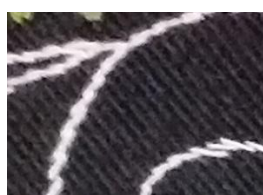

تصویر ۱- روش دوخت زنجیردوزی،
مأخذ: May Morris, 1893: 14

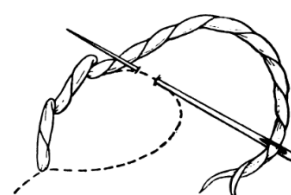
تکنیک ساقه‌دوزی: از ساقه‌دوزی برای برجسته‌کردن، جداسازی و تعیین طرح‌ها و نقوش در گلدوزی استفاده می‌شود (Arora et al., 2014: 4). در این تکنیک، همان‌طور که تصویر ۴ دیده می‌شود، یک بخیه فراتر از دیگری در یک خط پیوسته دوخته می‌شود که باید صاف و یکنواخت باشد و نخ همیشه در همان سمت سوزن قرار گیرد (Morris, 1893: 26). تصویر ۵ یک نمونه از ساقه‌دوزی‌های بلوچستان و تصویر ۶ نمونه‌ای از این تکنیک در هند را نشان می‌دهند.

تصویر ۶- نمونه دوخت ساقه‌دوزی در
هندوستان، مأخذ: Poray, 2019: 13

تصویر ۵- نمونه دوخت ساقه‌دوزی در
بلوچستان، مأخذ: نگارندگان

تصویر ۴- روش دوخت ساقه‌دوزی،
مأخذ: May Morris, 1893: 26

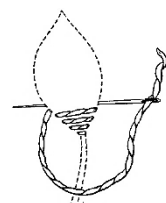
تکنیک ساتن‌دوزی: برای پُرکردن درون نقوش، از تکنیک ساتن‌دوزی و بخیه‌های اطلس استفاده می‌شده است (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۲۵). دوخت ساتن را می‌توان با دست یا در درون کارگاه انجام داد و شامل بخیه‌هایی است که به‌طور مساوی در یک جهت دوخته می‌شوند (تصویر ۷). در این دوخت، سوزن از زیر و روی فضایی که قرار است پوشانده شود، عبور کرده که در نهایت پشت کار و جلوی آن مشابه خواهند بود. این دوخت را می‌توان به‌صورت صاف و ساده، با نخ ابریشم (تصویر ۹) یا کتان‌ی تابیده کار کرد (Morris, 1893: 22). البته این تکنیک در بلوچستان با نخ گلابتون نیز اجرا می‌شود (تصویر ۸).

تصویر ۹- ساتن‌دوزی در هند، موزه کالیکو،
احمدآباد، مأخذ: Arora et al., 2014: 4

تصویر ۸- نمونه ساتن‌دوزی در
بلوچستان، مأخذ: نگارندگان

تصویر ۷- روش دوخت ساتن‌دوزی،
مأخذ: May Morris, 1893: 23

۳-۳- نقش‌مایه‌ها

برای تزئین لباس‌های بنارسی و هندی، بیشتر از نقوش گیاهی، حیوانی و هندسی استفاده شده و در برخی موارد در تزئینات هندی، نقوش انسانی در قالب خدایان و الهه‌های هند، اسطوره‌ها و فرشتگان نیز مشاهده می‌شود. شبکه‌های مختلف هندسی، دایره، لوزی، مربع، مثلث و چندضلعی‌های منتظم در طراحی‌های بلوچستان و هند رایج هستند. نقش درخت زندگی که در همه فرهنگ‌ها حضوری جهانی دارد، در طراحی هندی، در مرکز و گاهی در چهار گوشه کار دیده می‌شود. نقش دیگر، نقش نیلوفر آبی است که در تمدن‌های چین، مصر، بین‌النهرین، یونان، ایران، هند، جنوب و جنوب شرق آسیا دارای اهمیت است (Palit & Debnath, 2018: 633). همچنین نقوش اسلیمی، برگ، گل و بته، انواع بته‌جقه، پیچک و گل‌های اطلسی در قالب نقوش هندسی در تزئینات دو منطقه بلوچستان و هند کاربرد داشته و نقوش طاووس، فیل، شیر، طوطی، آهو، انواع مرغ، هدهد و سیمرغ، در قاب نقوش حیوانی استفاده می‌شده‌اند (موسوی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۱۳).

۴- یافته‌ها

۴-۱- معرفی نمونه‌های بلوچستان

در بلوچستان، بلوچی دوزی‌های سنتی قسمت یقه، جیب، آستین، پایین شلوار، دامن و شال بانوان با دوخت‌هایی که به بنارسی معروف هستند، تزئین می‌شوند. دوخت بنارسی به آراستن لباس با نقوشی اطلاق می‌شود که به شمایل اصلی گیاه یا حیوان نزدیک بوده و حالت هندسی خاصی ندارند. این دوخت علاوه بر نخ، با انواع سنگ، مهره و نیز با نخ‌های طلا و نقره دوخته می‌شود. این سبک از دوخت‌ها همان‌طور که در جدول ۳ آمده است، کاملاً با سوزن‌دوزی‌های قدیمی بلوچی که اصولاً با هفت رنگ سنتی (با رنگ غالب قرمز) دوخته می‌شد، متفاوت هستند.

جدول ۳- نمونه‌های مورد مطالعه از بلوچستان، مأخذ: نگارندگان

نمونه ۴	نمونه ۳	نمونه ۲	نمونه ۱
			
بنارسی کشمیری با دوخت دست و ماشین از جنوب بلوچستان	بنارسی دست‌دوز از جنوب بلوچستان	بنارسی دست‌دوز از مکران بلوچستان	بنارسی با دوخت دست و ماشین از مکران بلوچستان

بررسی نمونه ۱: در این نمونه علاوه بر هندسه قطعات اصلی، شبکه هندسی ظریفی در میان نقوش بته‌جقه کار شده است. برای طراحی این لباس، بدون استفاده از کارگاه، ابتدا نقش مورد نظر با رنگ^۱ روی پارچه انداخته شده و سپس اطراف نقوش با تکنیک زنجیردوزی توسط ماشین دوخته می‌شود و در پایان، تزئینات سنگ، مهره و پولک با دست روی آن کار می‌شود.

بررسی نمونه ۲: در این لباس، قواعد هندسه فقط در قالب طراحی قطعات اصلی لباس پیاده شده است و نقوش گیاهی در آن غالب است. نقش بته‌جقه و بته‌هایی که حالت اسلیمی داشته و در تمام سطح پارچه کار شده‌اند، نقوشی هستند که می‌توان در سایر هنرهای ایرانی نیز دید. برای طراحی تزئینات این لباس، پارچه درون کارگاه‌های بزرگی قرار داده شده و نقوش با رعایت اصل توازن، در کل پارچه تکرار شده است.

بررسی نمونه ۳: این لباس کاملاً دست‌دوز بوده و به‌وسیله سوزن آری - که سرعت عمل بیشتری نسبت به سوزن‌های عادی فراهم می‌کند - کار شده است. این طرح در گذشته در جنوب بلوچستان ایران و کراچی پاکستان، هواداران خود را داشته و گل‌ها با الهام از رنگ‌های طبیعی، با نخ ابریشم و کتان پر شده و استفاده از سنگ و مهره در این سبک دوخت‌ها کمتر به چشم می‌خورد.

بررسی نمونه ۴: با مجموعه‌ای از نقوش گیاهی، قطعات هندسی این لباس بلوچی در قالب حاشیه و متن، تزئین شده است. همچنین گل‌های منفرد در جاهای مختلف شال کار شده است. این طرح به‌نام بنارسی کشمیری^۲ معروف است؛ چون در دوخت آن کمتر از سنگ استفاده شده و آینه و نخ کاربرد بیشتری دارند.

۲-۴- معرفی نمونه‌های هندوستان

در هند، برعکس بلوچستان - که لباس‌ها به‌لحاظ طراحی کلی، شکل واحدی دارند - تنوع گسترده‌ای در طراحی لباس به چشم می‌خورد؛ زیرا وسعت بالای جغرافیایی و تفاوت فرهنگی که در مناطق مختلف این سرزمین وجود دارد، در نحوه پوشش، طراحی و تزئینات لباس مردم هر منطقه تأثیر گذاشته است. در جدول ۴، نمونه لباس‌های دارای رودوزی سنتی هند، براساس تنوع تکنیک دوخت در مناطق مختلف این کشور، انتخاب و معرفی شده‌اند.

جدول ۴- نمونه‌های مورد مطالعه از هندوستان، مأخذ: نگارندگان

نمونه ۸	نمونه ۷	نمونه ۶	نمونه ۵
			

۱. برای انتقال طرح، امروزه از رنگ‌های شیمیایی و شابلون‌های چوبی و کاغذی و در مواردی از طراحی دیجیتال استفاده می‌شود. رودوزی‌ها روی پارچه‌های با اجناس مختلف که از ثبات لازم برخوردار بوده و حالت کشسانی ندارند، دوخته می‌شوند.

۲. بنارسی کشمیری، نوعی تزئین لباس در بین بانوان بلوچ است که میزان نخ‌های رنگی به‌کاررفته در آن نسبت به سنگ، مهره و نخ‌های طلایی و نقره‌ای، بیشتر است و آینه یکی از ملزومات آن است.

کار رودوزی روی دامن ساری ابریشمی مربوط به سال‌های ۱۹۰۶-۱۹۰۰، احتمالاً در بنارس هند ساخته شده است (Patke, 2015: 143).	عبا، پشم و ابریشم با رودوزی، سازندگان ناشناس، حدود ۱۸۵۵، امریتسار (Amritsar) هند. موزه ویکتوریا و آلبرت، لندن (vam.ac.uk).	کت صحنه شکار، ساتن‌دوزی با ابریشم، سازندگان ناشناس، حدود ۱۶۲۰-۱۶۳۰، مرتبط با جامعه گجراتی موجی، هند، موزه ویکتوریا و آلبرت، لندن (vam.ac.uk).	دامن و تاپ، گلدوزی و تزئینات سنگین با مهره‌های کریستالی و پولک، طراحی شده توسط Manish Arora، ساخت شرکت Three Clothing، نویدا، هند، موزه ویکتوریا و آلبرت، لندن (vam.ac.uk).
--	--	---	---

بررسی نمونه ۵: در این نمونه، طراح از انواع سنگ‌ها برای تزئین قسمت تاپ و با الهام از طرح محرابی که در منسوجات ایران و هند جایگاه خاصی دارد، استفاده کرده است. در قسمت دامن با تکرار نقوش در هر ردیف، تزئینات ابتدا با نقوش دایره‌ای شروع شده که دور این نقوش، با سنگ و پولک کار شده و درون آن‌ها با گل‌های رز صورتی از جنس نوار ابریشمی که بیرون از کار با سنگ سفید تزئین شده‌اند. ردیف دوم با تکرار طرح قلب پولکی و گل‌های رز ظریف مروارید و سرمه تزئین شده است. ردیف سوم، تکرار نقش محرابی را دارد که درون آن با ملبله، سنگ و پولک‌های طلایی کار شده است. این محراب‌ها توسط خطوط طلایی‌رنگی به بته‌جقه‌هایی وصل شده‌اند و در ادامه دوخت با حالت نیم‌دایره، ردیف‌های زیرین را تکمیل کرده و قسمت پایین دامن با طرح موج، با مروارید دوخته شده است. بخش انتهایی دامن به صورت یک خط راست با مروارید تزئین شده و فاصله بین این خط و موج‌های بالا با منجوق ریز پر شده است.

بررسی نمونه ۶: طراح در بخش کت این لباس، با استفاده از نقوش گیاهی و حیوانی متنوع، به زیبایی توانسته است صحنه شکار بز کوهی توسط شیر را به نمایش بگذارد. از ویژگی‌های این طرح، استفاده از حداقل مواد تزئینی در آن است و این طرح فقط با نخ ابریشم رنگی کار شده است. تقارن در این کت با تکرار طرح در دو طرف آن رعایت شده است.

بررسی نمونه ۷: در این عبا قسمت آستین با طرح‌های بته‌جقه و بخش‌های آزاد پارچه با شبکه‌های هندسی شش‌ضلعی که درون‌شان گل‌های ریزی است، با هنر نقده‌دوزی تزئین شده است. قسمت پشت عبا با الهام از نقوش محرابی، با تکنیک ساتن‌دوزی، با رنگ طلایی و نقره‌ای و نقوش اسلیمی و بته‌جقه که کاملاً متقارن طراحی شده‌اند، کار شده است.

بررسی نمونه ۸: در این لباس ساری، قسمت حاشیه دامن با نقده و نخ گلابتون طلایی به همراه منجوق، سرمه و پولک و با الهام از نقوش گیاهی گل و بته تزئین شده است. این لباس بیشترین شباهت را با بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان دارد.

برای درک راحت‌تر، در جدول ۵، به جزئیات نقوش، تکنیک‌های دوخت و مواد اولیه مورد استفاده در هر نمونه پرداخته

شده است.

جدول ۵- جزئیات تزئینات در نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش، مأخذ: نگارندگان

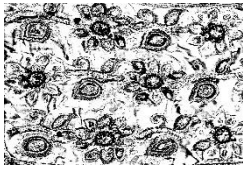
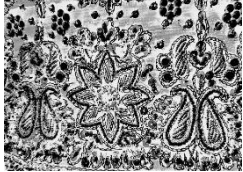
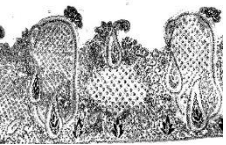
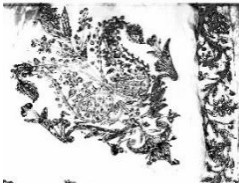
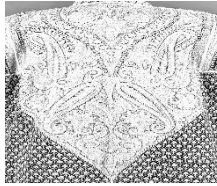

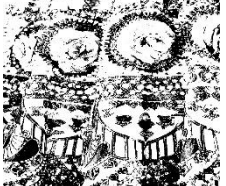
نقش	تصویر	جزئیات نقش	تکنیک دوخت	مواد اولیه
نمونه ۱		هندسی	دایره، شبکه هندسی با نقش لوزی و خط راست	نخ ابریشم، قیطان، پولک، منجوق و سنگ
		گیاهی	برگ پهن و سوزنی، بته‌جقه، گل، بوته و گل‌های منفرد	
		مفهوم	زندگی، فروتنی و بهشت برین	

نخ گلابتون، سرمه، مروارید، پولک، منجوق و سنگ	زنجیردوزی، سنگ‌دوزی	دایره و خطوط راست	هندسی		نمونه ۲
		برگ، بته‌جقه، گل، بوته و گل‌های منفرد	گیاهی		
		زندگی، فروتنی و بهشت برین	مفهوم		
نخ ابریشم، پولک، سنگ و مروارید	زنجیردوزی، سنگ‌دوزی	خطوط راست	هندسی		نمونه ۳
		برگ، گل، بوته	گیاهی		
		زندگی و زیبایی	مفهوم		
نخ گلابتون و ابریشم، پولک، مهره، آینه، منجوق، سنگ	زنجیردوزی، ساتن‌دوزی، سنگ‌دوزی	دایره، مربع و خط راست	هندسی		نمونه ۴
		برگ پهن و سوزنی، گل، بوته	گیاهی		
		زیبایی، رشادت و زندگی	مفهوم		
نخ، مروارید، پولک، منجوق، سرمه، ملیله، سنگ	سنگ‌دوزی	دایره، شبکه هندسی مستطیلی و قلبی، زیگزاگ، خطوط راست، نیم‌دایره	هندسی		نمونه ۵
		گل رز، بته‌جقه، گل، برگ	گیاهی		
		محراب	مفهوم		
نخ ابریشم	ساتن‌دوزی، ساقه‌دوزی، زنجیردوزی	درخت زندگی، بوته، گل ارکیده، گل لاله، گل زنبق، گل‌های ریز، برگ‌های سوزنی و پهن	گیاهی		نمونه ۶
		طاووس، کیوتر، مرغابی، شیر، بز کوهی، پروانه	حیوانی		
		نشانگر صحنه شکارشدن بز توسط شیر	مفهوم		
نخ گلابتون و نقده طلایی و نقره‌ای	ساتن‌دوزی، زری‌دوزی	دایره، شبکه هندسی شش‌ضلعی	هندسی		نمونه ۷
		اسلیمی، بته‌جقه، گل، بوته	گیاهی		
		محراب، درخت زندگی	مفهوم		
نخ گلابتون و نقده، پولک، منجوق، سرمه	زری‌دوزی، ساقه‌دوزی، سنگ‌دوزی	دایره، شبکه هندسی با نقش لوزی	هندسی		نمونه ۸
		برگ، اسلیمی، بته‌جقه، گل، بوته	گیاهی		
		زندگی	مفهوم		

۵- تحلیل یافته‌ها

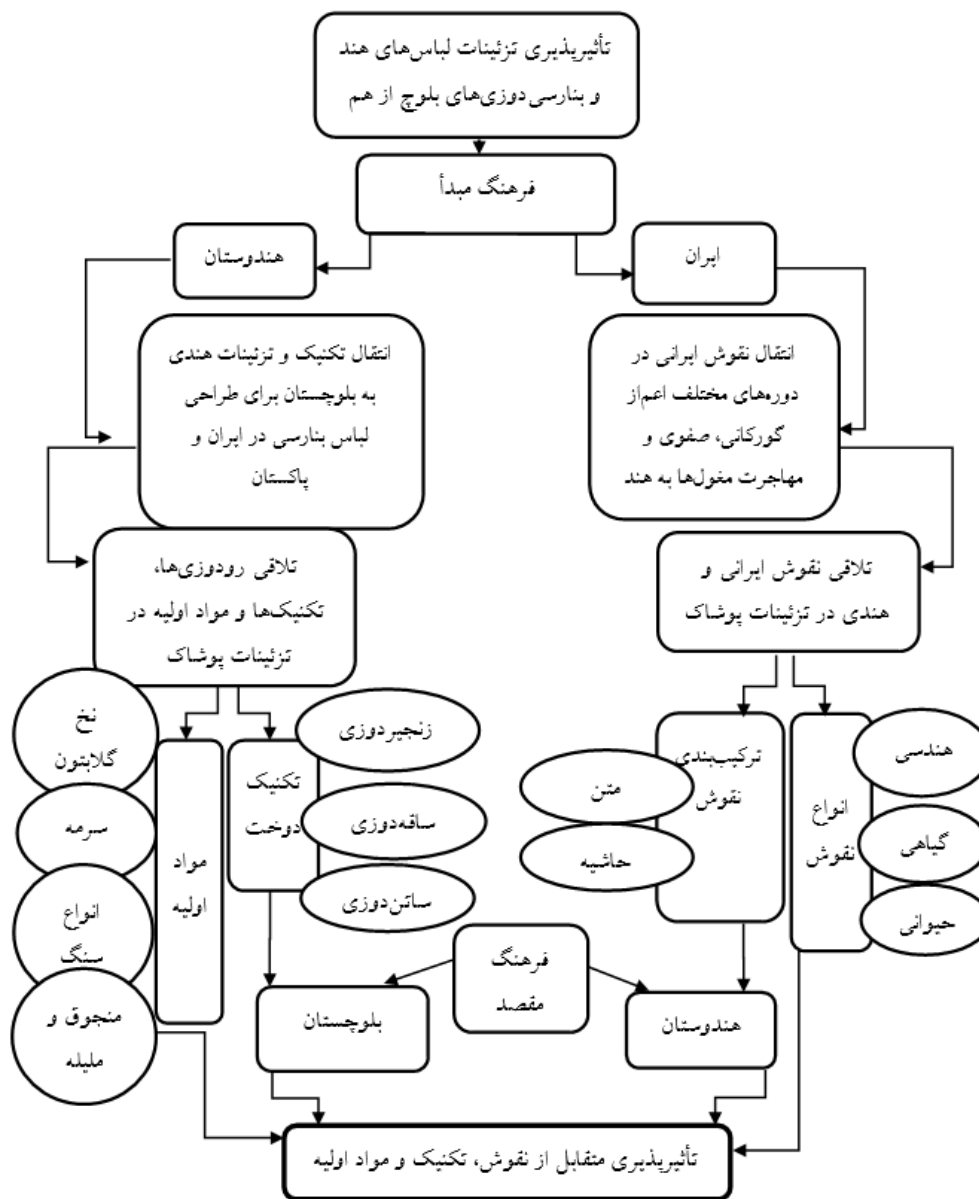
علاوه بر نقوش کاربردی در رودوزی‌های هند و بلوچستان، نحوه ترکیب‌بندی نقوش از نظر قواعد هندسی از جمله، تکرار، تقارن، حاشیه و متن و نیز پیوسته و تجردی بودن آن‌ها، دارای اهمیت بوده و از این بابت نیز شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین نمونه‌های مختلف دیده می‌شود. بر همین اساس، جزئیات نمونه‌های مورد بررسی از این منظر در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶- بررسی ترکیب‌بندی نقوش در تزئینات لباس بانوان هند و بلوچ مأخذ: نگارندگان

-	شبکه هندسی	-	شبکه هندسی	-	شبکه هندسی	✓	شبکه هندسی	بنارسی‌های بلوچستان
✓	تقارن	-	تقارن	✓	تقارن	-	تقارن	
✓	تکرار	✓	تکرار	✓	تکرار	✓	تکرار	
✓	توازن	-	توازن	✓	توازن	-	توازن	
✓	حاشیه	✓	حاشیه	✓	حاشیه	✓	حاشیه	
	نمونه ۴		نمونه ۳		نمونه ۲		نمونه ۱	ترکیب‌بندی
	نمونه ۸		نمونه ۷		نمونه ۶		نمونه ۵	
✓	حاشیه	✓	حاشیه	-	حاشیه	✓	حاشیه	تزئینات لباس هندی
-	توازن	✓	توازن	-	توازن	-	توازن	
✓	تکرار	✓	تکرار	✓	تکرار	✓	تکرار	
✓	تقارن	✓	تقارن	✓	تقارن	✓	تقارن	
✓	شبکه هندسی	✓	شبکه هندسی	-	شبکه هندسی	✓	شبکه هندسی	

باتوجه به بررسی‌هایی که صورت گرفت، شباهت‌های زیادی از جوانب مختلف، بین رودوزی‌های هند و بلوچستان دیده می‌شود که نشانگر تأثیرپذیری هند و ایران در طراحی منسوجات و نفوذ نقوش ایرانی در هنر هندی است. پس از آن، با ارتباط بین بلوچستان پاکستان و تأثیرپذیری مناطق جنوب بلوچستان از هند در طراحی لباس و در پی آن، به دلیل ارتباط

تنگاتنگ و نیز مشترک‌بودن فرهنگ بلوچ در دو سرزمین ایران و پاکستان، نفوذ دوخت‌های هندی در لباس‌های بنارسی بلوچی مشهود است. جزئیات در نمودار ۱ آمده است.

نمودار ۱- فلوجارت تأثیرگذاری فرهنگی ایران و هند بر تزئینات لباس بانوان بلوچ و هندی، مأخذ: نگارندگان

۶- نتیجه‌گیری

بررسی‌ها نشان داد که بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان دارای پیشینه‌ای قوی نبوده و به‌نظر می‌رسد تزئینات زری‌دوزی و سنگ‌دوزی با اقتباس از لباس بانوان هندی و از طریق ارتباطات بلوچستان با کشور هند، وارد دنیای لباس بلوچی شده است. برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش، می‌توان گفت که سه تکنیک زنجیردوزی، ساتن‌دوزی و ساقه‌دوزی به‌ترتیب بالاترین کاربرد را در تزئین لباس‌های هند و بنارسی‌دوزی‌های بلوچستان دارند که در هر دو منطقه به دو صورت دستی و ماشینی اجرا می‌شود.

در نمونه‌های ماشینی، طرح اولیه نقوش ابتدا توسط رنگ، روی پارچه منتقل شده و سپس روی آن گلدوزی ماشینی صورت می‌گیرد. ساقه‌دوزی اصولاً فقط در نمونه‌های دست‌دوز کار می‌شود. در بحث ترکیب‌بندی نقوش، قواعد هندسی از قبیل تقارن و تکرار، در بیشتر نمونه‌ها دیده شد. نقوش حاشیه در بنارسی بلوچی همیشه در حاشیه قطعات مختلف لباس و شال وجود داشته؛ درحالی‌که در هندوستان، اجباری در اجرای چنین قاعده‌ای نیست و در بسیاری از لباس‌های هندی فقط با نقوش مرکزی یا گل‌های تجریدی روبه‌رو هستیم. موضوع توازن و شبکه‌های هندسی در برخی از نمونه‌ها، در هردو منطقه رعایت می‌شود. نقوش هندسی و گیاهی در رودوزی‌های هردو منطقه کاربرد دارد؛ اما در بلوچستان به دلیل اعتقادات اسلامی، نقوش حیوانی و انسانی استفاده نمی‌شود. شبکه‌های هندسی، نقوش دایره، مربع، لوزی، مثلث، نیم‌دایره و زیگزاگ، از سری نقوش هندسی مشترک در هردو منطقه هستند. نقش دایره به دلیل اهمیت ماندالا (دوایر نمادین و کیهان‌نما در دین هندو و بودا)، در نقوش رودوزی‌های هند کاربرد بالاتری دارد. بته‌جقه، بوته، انواع برگ و گل‌های ریز و درشت در رودوزی‌های هردو منطقه به‌وفور استفاده می‌شود. نقوشی مانند درخت زندگی و نیلوفر، در هند دارای مفهومی اساطیری بوده و در تزئینات لباس و لوازم منزل کاربرد بالایی دارد.

در هند نقوش به حالت واقعی خود نزدیک‌اند؛ اما در بلوچستان ایران، در کنار گل و بوته‌های واقعی، از نقوش انتزاعی که نمایانگر نقوش گیاهی در قالب هندسه شکسته هستند نیز استفاده می‌شود. بررسی‌های تاریخی و وجود ارتباطات هنری-فرهنگی ایران و هند در زمینه منسوجات و سایر هنرها، بیانگر آن است که در دوران ساسانی و پس از آن، هردو کشور از منظر نقوش و بافت پارچه از هم تأثیر پذیرفته‌اند. این نقل و انتقالات فرهنگی در دوره گورکانی با استقرار سلسله مغول به اوج خود رسید و گلدوزی در این دوره، دوران درخشانی در سرزمین هند داشته است. امروزه به دلیل ارتباط بین بلوچستان پاکستان و سرزمین هند، لباس بانوان بلوچ از نقوش رنگ‌بندی و تکنیک‌های سنتی خود پا را فراتر گذاشته و در بنارسی‌های بلوچی، شاهد زری‌دوزی و جواهردوزی‌هایی هستیم که در سرزمین هند برای تزئین لباس و سایر وسایل پارچه‌ای استفاده می‌شوند.

۷- منابع

- خادمی، شهرزاد. (۱۳۹۲). رمز بقای پوشش زنان هند، فصلنامه هنر و تمدن شرق. ۱(۲)، ۳۴-۳۹.
- دنیلو، آلن. (۱۳۵۱). هنرهای سنتی و مقام آن‌ها در فرهنگ هند، فرهنگ و زندگی، ۸، ۱۴۵-۱۶۷.
- ذکرگو، امیرحسین. (۱۳۷۲). ردپای هنر ایران در فرهنگ هند، نامه فرهنگ، ۱۰ و ۱۱، ۱۳۰-۱۳۷.
- رضایی، زهرا. (۱۳۹۶). بررسی الگوی پوشاک در سه پادشاهی گورکانی، عثمانی و صفوی (مطالعه موردی: نگاره‌های ممتاز قرن دهم هجری)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه نیشابور.
- صارمی نایینی، داوود. (۱۳۹۳). مقایسه معماری مساجد بلوچستان ایران با مساجد دوره تیموریان هند، مطالعات شبه‌قاره، ۱۸، ۷۱-۸۸.
- طالب‌پور، فریده. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی نقوش منسوجات هندی گورکانی با پارچه‌های صفوی، نگره، ۱۷، ۱۵-۲۹.
- فروغی‌نیا، مریم. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی نقشه محرابی بر منسوجات سنتی ایران و هند، مطالعات شبه‌قاره، ۲۵، ۶۹-۹۲.
- فریدنی، مشایخ. (۱۳۵۶). ملاحظاتی در فرهنگ هندوایرانی، وحید، ۲۱۶، ۶۰-۶۵.
- محمودزهی، موسی. (۱۳۹۳). هنر بلوچستان، مشهد: نشر راهیان سبز.
- موسویان حجازی، مائده السادات؛ نامجو، عباس. (۱۳۹۴). بررسی عوامل تأثیرگذار در طراحی ایکات هند، مطالعات شبه‌قاره، ۲۴، ۱۶۰-۱۴۱.

موسوی‌نژاد، سیده فاطمه. (۱۳۹۶). *مطالعه تحلیلی و تطبیقی فرم لباس زنان حوزه خلیج فارس ایران و هند با تأکید بر نقش مایه‌ها*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علم و هنر.

مهرآفرین، رضا؛ حیدری، ملیکا. (۱۳۹۴). روابط فرهنگی و مذهبی پارسیان هند با زرتشتیان ایران، *مطالعات شبه‌قاره*، ۲۵، ۱۱۰-۱۲۰.

نوری‌زاده، سمیه؛ طالب‌پور، فریده. (۱۳۹۴). *مطالعه تطبیقی نقوش رودوزی‌های پوشاک زنان هرمزگان و هند. مطالعات شبه‌قاره*، ۷(۲۴)، ۱۶۱-۱۷۵.

Arora, R., Mathur, R., Gupta, V. (2014). Chamba Embroidery: Stitch Analysis of Traditional Technique, *J. Family, Community and Consumer Sci.*, 2(7), 1-11.

Devi, S., Sushila, S., Arya, N., & Talekar, S. C. (2022). Sustaining the traditional 'Kasuti embroidery' by digital embroidery software. *Curr J Appl Sci Technol*, 41(26), 40-5.

Gupta, A.H., Mehta, S. (2016). **The Effect of Colonization and Globalization in the shaping of Phulkari: A case study of the Textiles of Punjab, India**, Textile Society of America Symposium Proceedings. 990.

Mohsini, M. (2010). **Becoming an 'Asli Karigar': The Production of Authenticity Among Old Delhi's Muslim Artisans**, Thesis of Doctor of Philosophy at the University of London, Department of Anthropology and Sociology, School of Oriental and African Studies, University of London.

Morris, M. (1893). **Decorative Needlework**, Kessinger Publishing, LLC, Whitefish, Montana, United States.

Osella, C., Osella, F. (2015). Muslim Style in South India, *Fashion Theory*, 11, 233-252.

Palit, S., Debnath, D. (2018). The depiction of socio-cultural change through transformation in motifs: A case study of the Kantha Embroidery of Bengal, *Universal Review*, 7(X), 631-643.

Patke, P. (2015). Fashionable Adaptation and Commercial Consumption of Indian Gold Embroidery and the Implicated Imperial Politics (c.1850-1910), *Textile: The Journal of Cloth and Culture*, 13(2), 134-151.

Poray, D. (2019). **The Fading Art of Indian Embroidery and Its Impact on Luxury Fashion**, A Research Submitted to the Faculty of the Luxury and Fashion Management Department in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in Luxury and Fashion Management At, Savannah College of Art and Design.

Presley, A.B., Upchurch Campassi, W. (2013). **Measuring Clothing Color and Design Symbolism Preferences and Purchase Intentions of Asian Indian Females at Different Levels of Acculturation**, ISRN Textiles, Volume 2013.

Tarlo, E. (1996). **Clothing Matters: Dress and Identity in India**. Chicago, United States: The University of Chicago Press.